

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ»

(28 травня 2021 року)

Харків – 2021

УДК 94 (477)

*Затверджено Вченою Радою історичного факультету
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
Протокол № 9 від 26.04. 2021 року*

Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – 278 с.

Редакційна колегія:

Гончарова О. С., канд. іст. наук, доцент, зав. кафедри історії України
Луценко М. В., канд. іст. наук, доцент кафедри історії України
Єгоршина О. О., ст. лаборант кафедри історії України

Збірник складено з тез доповідей, виголошених 28 травня 2021 р. під час роботи Всеукраїнської наукової конференції «Українське державотворення: історичний аспект». Тематика статей охоплює актуальні проблеми становлення національної державності 1917-1921 рр.; сучасні історіографічні концепції української революції та нові методологічні підходи до вивчення проблем української революції; національно-культурні питання як елемент державної політики доби революції; сучасні підходи до розбудови держави.

Видання розраховане на науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією України.

Тексти подаються в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, приміток, коментарів відповідає автор (автори) публікації.

©Автори публікацій, 2021

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2021

ЗМІСТ

Бекецька А. О.	Майдан – бунтолігархів?.....	5
Богдашина О. М.,	М. М. Ковалевський – депутат І Державної Думи	
Кас’яненко Ю. О.	(квітень – липень 1906 р.).....	9
Бондар Н.О.	Історична еволюція концепту суверенітету.....	17
Бутова Є. М.	Здобуття Україною незалежності – одна із головних проблем державотворення.....	22
Водяницька Л. С.	Роль і значення діяльності П. Скоропадського для українського державотворення 1917 – 1921 років.....	27
Воронянський О.В.	Еволюція системи державної влади України в 2004-2019 рр. у контексті конкурентної боротьби ресурсозабезпечених бізнес-груп.....	34
Гончарова О.С.	Етнонаціональна політика більшовиків у 1917- 1921 роках та її реалізація на Харківщині.....	50
Горпинко О. С.	Робота з мемуарами під час вивчення Української революції 1917-1921 років у шкільному курсі історії України.....	60
Губарев І.	Політичні інститути: механізм формування в Україні.....	69
Гуляєва А. В.	Сутність політичних партій та їх роль у політичній системі України.....	73
Десяткова А.	Громадський студентський рух кінця 80-х-90- хроків ХХ ст. у процесі становлення української державності.....	82
Дьякова О. В.	Українське вільне козацтво.....	86
Єрмоленко Н.Г.	Державотворення та боротьба за незалежність України.....	92
Єрохова М.	Початок державотворчих процесів у незалежній Україні.....	95
Жданюк В.	Держава та державний суверенітет.....	98
Зобова А.М.	Антиглобалізм – політичний рух сучасності.....	105
Иофе В. Г.,	Идеологические метания Константина Осипова....	110
Дьякова Е. В.,	Консерватизм як ідеологія державотворення.....	125
Ковальська В.	Бахмутські сторінки біографії Володимира Сосюри (1917 – 1918 роки).....	130
Кочеткова А.С.	Суспільно-політичний устрій Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького.....	136
Лапченко А. С.		
Лисюк Н. В.	Художнє осмислення доби Української революції 1917-1921 років у поетичних творах	

Водяницька Л. С.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Історичний факультет ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ П. СКОРОПАДСЬКОГО ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ 1917 – 1921 РОКІВ

Науковий керівник:

Гончарова О.С.

канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії України

Сучасність доводить, що роль особистості в історії надзвичайно велика. Особа може впливати на перебіг історичних подій, зумовити їх прискорення чи уповільнення. З огляду на це значної уваги заслуговує діяльність та життя відомого політика гетьмана Павла Скоропадського. Після здобуття Україною справжньої незалежності і державного суверенітету ми нарешті маємо змогу по-новому подивитися на постать Павла Петровича Скоропадського – останнього українського гетьмана. Він належить до тих дійових осіб історії, навколо яких завжди точилися нескінченні дискусії, створювалися міфи і легенди. Актуальність вивчення його постаті полягає у тому, що під час свого правління він зробив надзвичайно важливий внесок до скарбниці українського державотворення та духовності. Зміни, які він виконав у галузі науки та освіти гідні поваги та належної уваги. Тож слід ретельно розглянути визначну постать Павла Скоропадського, оцінити його діяльність за тими результатами, до яких вона призвела. Окрім того необхідно зрозуміти, як формувалась ця особистість, як оточення впливало на її розвиток, куди були спрямовані її прагнення та надії.

Початок життя Павла Скоропадського був типовим для життєвого шляху російського аристократа. Народився син Петра Івановича Скоропадського та Марії Андріївни Миклашевської у травні 1873-го у Вісбадені, на німецьких

мінеральних водах. Дитячі роки провів у родинному маєтку Тростянці, що на Полтавщині. Десятирічного майбутнього генерала батьки привезли до Москви, де він пройшов домашній курс навчання, а після передчасної смерті батька вступив до Пажеського корпусу. Цей закритий учбовий заклад, доступний лише для дітей вищих кіл аристократії, давав курс знань не тільки за середню школу, а й вищу освіту. Навчання військовій справі та наукам поєднувалось із придворною службою. Маленький Павло у мундирі з поперечними галунами, білих брюках та касці з білим султаном часто був присутній при дворі царя Олександра III [4, с. 116].

Військова кар'єра складалася вдало – молодий гвардієць отримувач чергові звання. Але настає 1904 рік, а з ним і російсько-японська війна на Далекому Сході. Велика відстань відділяє Петербург від Маньчжурії, тому жодна з частин гарнізону столиці не брала участі у війні. Молодий честолюбний офіцер Павло Скоропадський не зміг утриматися так далеко від театру бойових дій і переводиться до Забайкальського козачого війська. Як командир 5-ої сотні Читинського козачого полку він бере участь у боях з японцями і отримує за хоробрість золоту зброю.

Після повернення до столиці Скоропадського призначають флігель-ад'ютантом царя, однак на цьому посту, який вимагав не хоробрості, а зовсім інших якостей, протримався недовго. Згодом він одержує чин полковника і стає командиром 20-го Фінляндського драгунського полку. Офіцери потім згадували його як пряму і чесну людину, що користувалася загальною любов'ю своїх товаришів. Командує потім лейб-гвардії кінним полком; з 1912 р. – генерал-майор пошту Його Величності. На початку 1-ї світової війни був удостоєний Георгіївського хреста IV ступеня. Невдовзі отримує чин генерал-лейтенанта і призначається командиром гвардійської кінної бригади, заступником командира гвардійського кінного, а згодом 8-го армійського корпусів. Усі, хто знав П. Скоропадського на фронті, характеризують його як надзвичайно хороброго й авторитетного воєначальника [3, с. 93].

Слід зазначити, що жодних точок зіткнення з українським рухом у цей період життя Скоропадського поки що дослідникам виявити не вдалося. Зрозуміло, що він не був і не міг бути «свідомим українцем» у тогочасному розумінні цього слова, однак констатувати, що Скоропадський виділявся серед інтернаціоналізованої петербурзької аристократії глибоким уявленням про своє українське коріння, безсумнівно, можна [5, с. 37].

Вороже ставлення П. Скоропадського до соціалістичних ідей призвело до упередженого ставлення до діяльності Центральної ради. Він на той час не займав ніякої політичної позиції, а обмежував свою діяльність лише турботою про боєздатність свого військового підрозділу [2, с. 133]. Після захоплення міста Києва більшовиками, він мусив переховуватись у знайомих. Через місяць до Києва вступили німецькі війська, а з ними повернулася й Центральна Рада. Однак у безкінечних суперечках про націоналізацію землі та при анархії місцевих «отаманів» потонули всі державотворчі наміри 1917 р. Безлад, який панував у країні, викликав негативне ставлення до Центральної Ради її союзників – німців та австрійців, котрі сподівалися, що цей уряд забезпечуватиме їх продовольством, тому й підтримували його. Зростало незадоволення і селянських мас. За обставин, що склалися, громадськість почала схилитися до встановлення сильної влади. Навколо цієї ідеї гуртувались і деякі політичні організації, зокрема «Українська народна громада» (в якій було багато офіцерів корпусу Скоропадського), Українська демократично-хліборобська партія (до неї входили такі видатні політичні діячі самостійницького напрямку, як брати В. та С. Шемети, М. Міхновський, В. Липинський), а також впливовий поміщицький «Союз земельних власників» [3, с. 111].

29 квітня 1918 року П. П. Скоропадський, гідний представник гетьманського роду, сміливий генерал, взяв владу в Україні, владу, що фактично упала з рук Центральної Ради та її Ради Міністрів, де провідну роль відігравали українські есери. Більшість партій та верств населення відмовили їм

у підтримці, тому переворот пройшов майже без пострілів та крові [4, с. 153]. 29 квітня 1918 р. делегати з'їзду хліборобів проголосили Україну Гетьманською державою на чолі з Павлом Скоропадським. Того самого дня в Софіївському соборі єпископ Никодим миропомазав гетьмана, а на Софіївському майдані відслужено молебн. Переворот відбувся майже безкровно, лише в сутичці із січовими стрільцями загинуло троє вірних гетьманові офіцерів.

В умовах конспірації гетьманці не могли підшукати кандидата на посаду голови кабінету міністрів. Ним було призначено М. Устимовича - близьку до гетьмана, але мало відому в українських колах людину. Він не зумів підібрати собі міністрів, бо деякі діячі, насамперед з партії соціалістів-федералістів, відмовилися прийняти його пропозицію. Не вдалося зробити цього й наступному голові уряду – професорові історії та права М. Василенку [6, с. 341]. Як із прикрістю писала пізніше Л. Старицька-Черняхівська, соціалісти-федералісти «побоялися забруднити свою соціалістичну чистоту», їм не вистачило патріотизму піднятися над своїми партійними амбіціями й об'єднатися в ім'я української державності. Від соціалістів-федералістів погодився увійти до кабінету М. Василенка лише Д. Дорошенко – представник давнього старшинського роду, нащадок брата гетьмана Петра Дорошенка. Він став міністром закордонних справ. Показовим є те, що і наступний голова гетьманського уряду Ф. Лизогуб також походив із старовинного українського роду [5, с. 42].

Гетьманська держава здобула широке міжнародне визнання, встановивши дипломатичні зв'язки з Німеччиною яку гетьман навіть встиг відвідати з офіційним візитом), Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Данією, Персією, Грецією, Норвегією, Швецією, Італією, Швейцарією, Ватіканом, а загалом де-факто із 30 державами. На жаль, Антанта, орієнтуючись на відновлення «єдиної і неділимої» Росії, не визнала Гетьманську державу.

За той час Україна досягла значних успіхів у галузі науки, освіти та культури, хоч гетьман П. Скоропадський був професійним військовим. Його

універсалом створюється Українська Академія наук (що існує й досі; першим її президентом став В. Вернадський); заснуються два державні українські університети – в Києві та Кам'янці-Подільському, 150 українських гімназій, Національний архів. Національна бібліотека та інші навчальні й культурні заклади [4, с. 118].

Усе ще потребувало вирішення земельне питання. 29 квітня 1918 р. гетьман скасував закони Центральної Ради про конфіскацію великих маєтків, але план їхнього викупу та розподілу між селянами було ухвалено лише в листопаді (його так і не вдалося виконати). Невизначеність становища селян та поміщиків викликала невдоволення з обох боків. Крім того, до своїх маєтків поверталися російські поміщики, відбираючи у селян землю з допомогою збройних загонів гетьмана.

Не встиг П. Скоропадський здійснити цікавий план відновлення козацтва як основи української армії, яку фактично також не було сформовано. Водночас через залежність гетьманської влади від Німеччини та Австро-Угорщини туди вивозилася величезна кількість українського зерна, м'яса та цукру. Врешті, невирішеність аграрного питання разом з поразкою держав центрального блоку призвели до краху Гетьманату.

Сім з половиною місяців Української держави переважна більшість спостерігачів оцінює як період соціального і громадського спокою. Зовнішньою запорукою цього була, безперечно, окупаційна австро-німецька армія, що припинила стан громадянської війни і вторгнення на Україну російських військ. Але це можна пояснити також і внутрішньою політикою гетьмана [3, с. 177]. У силу своїх уявлень і міркувань Павло Скоропадський намагався дати Україні спокій, з'єднати соціально-творчі елементи, вивести її на міжнародну арену. Але в умовах жорстокої класової битви, що охопила не тільки територію колишньої Російської імперії, а й більшість європейських країн, острівець ладу і безтурботності, навіть якщо б його і створили, був приречений.

Листопадові революції 1918 року в Австро-Угорщині та Німеччині ліквідували зовнішню запоруку стабільності гетьманської влади. Цим скористалися російські більшовики, які через свою мирну делегацію у Києві сліdkували за ситуацією в Україні, та національно-соціалістичні партії, що підняли повстання проти П. Скоропадського. З іншого боку, представники Англії, Франції, США та Італії обіцяли допомогу тільки за умови проголошення курсу на федерацію з білою Росією, який врешті-решт, так як і новий російський кабінет С.М. Гербеля, виявився самовбивчим для гетьмана. За допомогою політичних демаршів та воєнних дій майже всі національні сили, що сконсолідувалися, примусили його зректися гетьманства [5, с. 45]. За свідченнями очевидців, обставини цього були дуже трагічними. Коли делегація українських діячів висловила свої вимоги до гетьмана, він тільки й вимовив: «Це ж виходить отреченіє! Але що ж скаже історія?». Член делегації М. Славинський у запалі відповів: «Павле Петровичу! Історія вже сказала про вас усе, і більше вона вже про вас нічого не скаже! ..» [1, с. 204]. Однак всупереч подібним заявам і сподіванням історична місія гетьмана, тепер вже колишнього, 14 грудня 1918 року не скінчилася. Наявність екс-гетьмана та сильних хліборобсько-державницьких тенденцій викликала до життя в 1920 році в еміграції український монархічний рух. Павло Петрович став для нього прапором національно-державного будівництва.

Таким чином, можна стверджувати, що з позицій україноцентризму державотворча роль та значущість діяльності П. Скоропадського в добу Гетьманату 1918 р. є очевидними, попри недоліки й прорахунки та незважаючи на дуже складний час і конче короткий термін правління Павла Петровича. До головних здобутків уряду П. Скоропадського можна віднести: становлення та розвиток освіти, науки, культури; розвиток законотворчості Української держави; формування інституту державної служби; розбудову мережі дипломатичних представництв; створення судової системи; розбудову державних фінансових інститутів.

Література:

1. Велика історія України: Передм. д-ра П.Крипякевича зладив М.Голубець; У 2-х томах. К.: Глобус, 1993. Том II. 400 с.
2. Гончарова О.С., Матета О. А. Політична еліта України: лекційний курс і практикум: Навчальний посібник. Харків: Антиква, 2018. 234 с.
3. Реєнт О. П., Коляда І. А. Усі гетьмани України. Х.: Фоліо, 2007. 415 с.
4. Савченко В. А. Павло Скоропадський: останній гетьман України. Х.: Фоліо, 2008. 380 с.
5. Скоропадський П. Спомини./ Передмова Г. В. Папакіна. К.: Україна, 1992. 112с.
6. Субтельний О. Україна: історія./ Пер. з англ. Ю.І.Шевчука; вст. ст., С.В. Кульчицького. К.: Либідь, 1991. 512 с.